

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

**Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої
освіти**

сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою *КНТЕУ*

(пост. по освіт. від «*22*» *04.* 2021 р.)

Ректор

А.А. Мазаракі

**СОЦІОЛОГІЯ ВІРТУАЛЬНОГО
ПРОСТОРУ /
SOCIOLOGY OF VIRTUAL SPACE**

ПРОГРАМА/COURSE SUMMARY

Київ 2021

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ заборонено

Автор: М. П. КУХТА., д-р соц. наук

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та політології, «9» вересня 2020 р., протокол № 3

Погоджено вченою радою факультету міжнародної торгівлі та права «16» березня 2021 р., протокол №3

Рецензенти:

Н.А. ЛАТИГІНА д-р.політ.наук, професор

А.Ю. МОРОЗОВ д-р. філос. наук, професор

Н.Б.ШУСТ, д-р.соціол.наук, професор

А.А. КИРИЧЕНКО, Зам. директора ТОВ «ПродКа»

СОЦІОЛОГІЯ ВІРТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ / SOCIOLOGY OF VIRTUAL SPACE

ПРОГРАМА/COURSE SUMMARY

ВСТУП

Програма дисципліни «Соціологія віртуального простору» призначена для студентів бакалаврату КНТЕУ денної форми навчання галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 054 «Соціологія», спеціалізації «Соціологія економічної діяльності».

Програму підготовлено відповідно до Стандарту вищої освіти України із зазначеної спеціальності та відповідної освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів КНТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.
6. Лист погодження програми дисципліни.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Соціологія віртуального простору» є надання теоретичних знань щодо механізмів соціальної взаємодії у віртуальному просторі та його впливу на інші сфери суспільного життя, а також навичок проведення соціологічних досліджень та налагодження комунікації між соціальними суб'єктами в віртуальному просторі.

Завданням вивчення дисципліни «Соціологія віртуального простору» є надання студентам знань в області поведінки та взаємодії соціальних суб'єктів у віртуальному просторі, механізмів розгортання соціальних процесів та рухів у віртуальній, а також методів їх досліджень.

Предметом вивчення дисципліни є взаємодія соціальних суб'єктів, а також механізми формування та розгортання соціальних процесів та рухів у віртуальному просторі.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Обов'язкові попередні дисципліни: «Загальна соціологічна теорія», «Соціальна структура суспільства», «Методологія та організація соціологічних досліджень».

знання:

- основних особливостей поведінки соціальних суб'єктів;
- основних соціологічних теорій та історію їх розвитку;

вміння

- аналізувати та узагальнювати інформацію щодо взаємодії соціальних суб'єктів;
- здійснювати підбір оптимальних методів соціологічних досліджень.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Соціологія віртуального простору» як вибіркова компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідною освітньо-професійною програмою:

✓ *Соціологія економічної діяльності (ОС бакалавр)*

<i>Номер в освітній програмі</i>	<i>Зміст компетентності</i>	<i>Номер теми, що розкриває зміст компетентності</i>
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК01.	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.	<i>5-14</i>
ЗК05.	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).	<i>8,9</i>
ЗК08.	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	<i>8,11-14</i>
ЗК09.	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.	<i>7,11-14</i>
ЗК10.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	<i>6,9</i>
ЗК12.	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	<i>6,10</i>
<i>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності за освітньою програмою</i>		
СК01	Здатність оперувати базовим категоріально-	<i>1-14</i>

	понятійним апаратом соціології <i>та економіки</i> .	
СК02	Здатність до опанування, використання основних класичних та сучасних соціологічних <i>і соціально-економічних теорій</i> .	1,2,3
СК03	Здатність аналізувати соціальні <i>та соціально-економічні</i> зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому	5,6,7,8
СК04	Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів.	11-14
СК09	<i>Здатність використовувати професійно профільовані знання для діагностики, прогнозування, проектування соціально-економічного розвитку суспільства.</i>	8,9
СК10	<i>Здатність налагоджувати, підтримувати і розвивати міждисциплінарне професійне співробітництво на основі знання організації роботи соціологічної служби в системі державних та недержавних органів.</i>	9-14
СК12	Здатність до встановлення ресурсів, потенціалу розвитку соціально-економічних суб'єктів, а також визначення чинників нерівного доступу до ресурсів.	7,8
<i>Програмні результати навчання за відповідною освітньою програмою</i>		
РН01	Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.	1,4,11-14
РН02	Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.	1,2,4
РН03	Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціально-економічних змін в Україні та світі.	2,3,4
РН04	Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних <i>та соціально-економічних</i> явищ у контексті професійних задач.	4,6

PH06	Ефективно виконувати різні ролі (зокрема організатора, комунікатора, критика, генератора ідей, виконавця тощо) у команді в процесі вирішення фахових задач.	10-14
PH07	Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціально-економічної інформації, представлення аналітичних звітів.	2,3,4,10-14
PH09	Вміти розробляти програму соціологічного дослідження.	10-14
PH10	Володіти навичками збору соціально-економічної інформації з використанням кількісних та якісних методів.	10-14
PH13	<i>Вміти застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій соціально-економічним суб'єктам</i>	2,6,7,8,10-14
PH14	<i>Вміти здійснювати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем та прогнозувати їх можливі соціальні наслідки.</i>	1,7,9
PH16	<i>Виявляти та аналізувати нові чинники соціально-економічної нерівності в Україні та світі, визначати можливі шляхи подолання нерівного доступу різних суспільних груп до тих чи інших соціальних ресурсів.</i>	6,7,8,9

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Соціологія віртуального простору в системі соціологічного знання

Міждисциплінарні зв'язки, об'єкт, предмет, структура соціології віртуального простору. Функції соціології віртуального простору. Генеза інтернету та поява віртуального простору. Основні теорії комунікації. Специфіка вивчення віртуального середовища соціальної взаємодії

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 3, 4.

Додатковий: 11, 16, 22.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 2. Інформаційне суспільство

Основні теоретичні концепції інформаційного суспільства. Поняття про інформаційне та мережеве суспільство. Теорія Дж. Александера. Інформаційна революція. Віртуалізація життя. Глобалізація та поширення трендів. Канали поширення інформації в сучасному світі.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2, 3, 4.

Додатковий: 11, 14, 16, 18, 22, 23, 27.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 3. Віртуальний простір як середовище особливої соціальної взаємодії

Поняття і характеристики віртуального простору. Структура та стратифікація віртуального простору. Концепція П. Бурдьє та К.Левіна. Соціальний капітал та віртуальний капітал в кіберпросторі. Специфіка віртуального сприйняття та передачі інформації. Рівні віртуалізації. Співвідношення між реальною та віртуальною взаємодією.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2, 3.

Додатковий: 5, 9, 15, 18, 20, 23, 24, 25.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 4. Комунікація у віртуальному просторі

Теорії комунікації. Соціальні арени політики, економіки, релігії, культури та їх представленість в інтернет-просторі. Масова комунікація в сучасному суспільстві. Універсальність інтернет-комунікації. Соціально-психологічні аспекти поведінки індивіда в кіберпросторі. Міжособистісна та міжгрупова взаємодія в кіберпросторі. Інтернет як засіб масової комунікації. PR, реклама, продажі в інтернет-середовищі та їх вплив на сприйняття інформації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2, 3.

Додатковий: 9, 15, 18, 20, 23, 24.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 5. Віртуальні соціальні мережі

Дослідження соціальних мереж: зарубіжний та вітчизняний досвід. Різновиди соціальних мереж. Властивості та функції соціальних мереж. Способи та інструменти взаємодії у віртуальних соціальних мережах. Віртуальний хейтинг. Мережеві спільноти, їх різновиди. Специфіка взаємодії на платформах YouTube, Tik-Tok, Instagram, Facebook тощо.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2.

Додатковий: 13, 15, 18, 20, 23.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 6. Віртуальна культура крізь призму соціології

Поняття та концепції віртуальної культури. Культурні конфлікти та взаємодія культур в віртуальному середовищі. Співвідношення між реальним та віртуальним. Основні проблеми віртуальної культури. Культурні та віртуальні цінності та норми поведінки. Новітні комунікативні інструменти: емодзи, гіфки, меми. Їх специфіка та культурні відмінності застосування.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 4.

Додатковий: 8, 9, 11, 12, 13, 20.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 7. Ризики та загрози віртуалізації соціального життя

Загрози віртуальних спільнот: кіберзалякування, інфохолізм, хейтинг. Самогубства. Крадіжки даних. Порнографія та інтернет. Кібервійни. Тероризм. Девіантна та делінквентна поведінка особистості в мережі. Діяльність кіберполіції. Поняття цифрової та ігрової залежності. Хікікоморі.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2, 3.

Додатковий: 8, 9, 11, 12, 17, 20, 21.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 8. Вплив віртуальної взаємодії на становлення особистості як соціального суб'єкта

Поняття віртуальної особистості. Вік, гендер, національність, економічний статус суб'єкта як фактори соціальної взаємодії у віртуальному просторі. Специфіка інтернет-контенту, розрахованого на різні аудиторії. Особливості фінансової поведінки особистості у віртуальному просторі. Криптовалюти. Можливості віртуального простору для освіти та кар'єри. Новітні професії, пов'язані з віртуалізацією життя: блогінг, програмування тощо. Кіберспорт. Вплив віртуального спілкування на становлення молоді та вибір їх життєвих орієнтирів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2, 3, 4.

Додатковий: 7, 13, 12, 16, 19.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 9. Новітні тенденції та перспективи віртуальної взаємодії. Вплив пандемії коронавірусу на віртуалізацію життя

Вплив глобальних процесів на віртуалізацію взаємодії. Пандемія та карантин як фактори віртуалізації освіти та роботи. Динаміка розвитку віртуального простору. Тенденції розвитку інтернет-спільнот. Новітні програми для спілкування на відстані, їх переваги та недоліки. Прогнози розвитку мережевих спільнот.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2.

Додатковий: 20, 22.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 10. Особливості інформування і комунікації в українському сегменті Інтернету

Інтернет як міжнародна глобальна мережа. Український сегмент Інтернету: опис, характеристики, локальні особливості. Головні інформаційні джерела українського сегменту Інтернету. Специфічні риси комунікативних практик в українському веб-просторі.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2.

Додатковий: 20, 22.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 11. Віртуальний простір і освіта: використання можливостей новітніх онлайн технологій

Медіа-освіта та її предметне поле. Інтернет-освіта та її місце в медіа-освіті. Новітні освітні можливості в умовах карантину та переходу до дистанційного навчання. Поняття медіа-культури, медіа-освіти і медіа-грамотності. Шляхи і

напрямки збагачення навчального процесу за допомогою веб-освіти. Сучасні комунікативні платформи та їхнє використання в онлайн-освіті. Веб-освіта молоді. Система “MOODLE” (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) та її складові. Інтерфейс системи. Дистанційне навчання за допомогою системи “MOODLE”. Можливості дистанційного навчання в умовах карантину з використанням комунікативних навчальних та діалогових платформ MicrosoftTeam, ZOOM, Skype, GoogleTeam тощо.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2.

Додатковий: 20, 22.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 12. Інтернет як платформа соціологічних досліджень

Цифрова трансформація соціальних досліджень та розробок. Методологія соціологічних досліджень у віртуальному середовищі. Основні методи маркетингових та соціологічних досліджень в віртуальному просторі. Ризики та недоліки методів. Формування вибірки для онлайн опитувань. Онлайн опитування та їхня специфіка. Програми для збору даних онлайн опитувань. Аналітичні процедури вивчення відкритих баз даних та їхні особливості.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2, 4.

Додатковий: 6, 10, 26.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 13. Якісні методи соціологічних досліджень в віртуальному просторі

Аналіз щоденників користувачів Інтернету як джерело соціологічної інформації. Спостереження в Інтернеті та його різновиди. Застосування Інтернету в наукових дослідженнях студентів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2, 4.

Додатковий: 6, 10, 26.

Інтернет-ресурси: 28-37.

Тема 14. Інтернет-дослідження в українському суспільстві

Головні дослідницькі соціологічні центри та інституції України. Рейтинги надійності провідних дослідницьких осередків країни. Початок соціологічних досліджень за допомогою Інтернету в Україні. Інтернет-свідомість і Інтернет-практики як об'єкт соціологічних досліджень. Інтернет-залежність та її соціологічне вивчення.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1, 2.

Додатковий: 20, 22.
Інтернет-ресурси: 28-37.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Горпинич О.В., Москаленко Л.М. Соціологія інтернету. Посібник. К : Державний університет телекомунікацій. 2019. 145 с.
2. Волович В.І. Соціологія. Навч. посібник. К. : ЦУЛ. 2020 р. 808 с.
3. Соціологія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів – 3-ге вид., доопр., доп /за заг. ред. проф. В.І.Докаша. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. 272 с.
4. Шерепа І.В., Шулакова К.С. Глобальна інформаційна інфраструктура. Метод. посібник з практичних занять / Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2009. 137 с.

Додатковий

5. *Болотіна Є.В. Соціологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Є.В. Болотіна, В.Б. Мішура. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 128 с.*
6. Галіч Т. Пріоритетність освітніх та комунікаційних практик використання студентами мережі Інтернет // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2010. № 891. С.188–191. [Електронний ресурс] : Режим доступу до джерела : http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_dos/.
7. Дідик Л.А. Просторова диспозиція агентів комунікації в соціальних мережах // Грані: науково-теоретичний альманах. Дніпро: Грані, 2018. Т. 21. Вип. 6. С. 51-58.
8. Дідик Л.А. Механізми функціонування соціальних мереж // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2018. Вип. 77. С. 95–101.
9. Каташинська І. В. Віртуальна освіта і формування духовних і пізнавальних орієнтирів особистості / І. В. Каташинська // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. / [гол. ред. Г. П. Шевченко]. Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2005. №4(10). С. 104-111.
10. Костенко Н., Іванов В. Досвід контент-аналізу: моделі та практики: монографія. Київ, 2013. 200 с.
11. Костенко Н. Мережева комунікація: алгоритмічний і ризикований зв'язок // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 2. С.3-24.
12. Кухта М. Випускники на життєвому роздоріжжі: особливості соціальної ситуації // Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць. Київ: ІС НАНУ, 2012.

13. Матвієнко О.В. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації студентської молоді / О.В. Матвієнко, Г.І. Остапенко // Вісник ХДАК. – 2013. – Вип. 41. – С. 151–158.
14. Мінченко О. Українці в соціальних мережах: нове дослідження від Яндексa. [Електронний ресурс] / О. Мінченко // журнал Watcher. 2014. № 27. Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2014/08/21/ukrayintsi-vsotsialnyh-merezhah-nove-doslidzhennya-vid-yandeksa/>
15. Настояща К.В. Комунікативні практики соціальних мереж : фактори та вектори трансформації Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики Запоріжжя 77. 2018.
16. Окинавская хартия глобального информационного общества // Информационное общество. 2000. №4. С. 53–57.
17. Панина Н.В. Избранные труды по социологии: в трех томах. – Том 1. Вопросы теории, методологии, технологии социологического исследования и профессиональной этики / Сост., ред., вступ. Статья Е.И. Головахи. – К.: Факт, 2008. – 472с.
18. Соціологія: підручник / за ред. В.П. Пічі. 4-те вид., випр. Львів: “Магнолія-2006”, 2008. 292 с.
19. Соціологія глобалізації. Навчальний посібник. / Култаєва М.Д., Прокопенко І.Ф., Радіонова І.О., Троцько Г.В. / За редакцією Култаєвої М.Д. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2018. 207 с.
20. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України : монографія / О. С. Онищенко та ін. Київ, 2013. 224 с.
21. Турецька Х. Особистісна ідентичність та віртуальна самопрезентація в Інтернет-середовищі / Х. Турецька // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.Костюка. К., 2007. Т. 9. Ч. 3. С. 389–396.
22. Турчин А.В. Актуальні задачі дослідження в сфері кібербезпеки // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції 23-25 листопада 2016 року. С. 206.
23. Холод О. Соціальні комунікації: тенденції розвитку. Київ.: Вид-во «Білий Тигр», 2018. 370 с.
24. Щербина В.М. Інформаційне суспільство в контексті комунітарно-лібертарної альтернативи: поняттєвий аспект // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2004. №4. С. 158-171.
25. Barnes J. A. Class and committees in a Norwegian island parish // Eugene Garfield, Ph.D.: URL: <http://garfield.library.upenn.edu/classics1987/A1987H444400001.pdf>
26. Kan, M. (December 2019). "Twitter Wants Social Media to Be More Like Email". pcmag.com. Retrieved 14 December 2019.
27. Young K.S. What Makes the Internet Addictive: Potential Explanations for Pathological Internet Use / K.S Young [Cited 2012, 12 June]. – Available from : [<http://www.netaddiction.com/articles/habitforming.htm>]

Інтернет-ресурси

28. <http://www.sau.kiev.ua> – офіційний сайт соціологічної асоціації України.
29. <http://www.i-soc.com.ua> – офіційна сторінка Інституту соціології НАН України.
30. <http://www.razumkov.org.ua> – офіційний сайт українського центру економічних та політичних досліджень ім. Разумкова (представлені результати досліджень, діаграми, кількісні показники, наводяться дані порівняльних досліджень).
31. <http://www.socis.kiev.ua> – сайт центру соціальних та маркетингових досліджень (Київ), викладено багатий емпіричний матеріал (результати соціологічних досліджень, публікації центру, статистичні дані).
32. <http://www.socium.info/library.html> – бібліотека соціологічної літератури.
33. <http://www.sociopolis.ua/uk> – Центр соціологічних та політичних досліджень «Соціополіс».
34. <http://www.kiis.com.ua> – Київський міжнародний інститут соціології (КМІС).
35. <http://www.uisr.org.ua> – Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка .
36. <http://www.agency.org.ua> – Агентство моделювання ситуацій.
37. <http://ucgi.com.ua> – Український інститут корпоративного управління.

* Примітка: курсивом зазначені джерела, які наявні в бібліотеці КНТЕУ.